

PRAKTIJK,
BELEID EN
ONDERZOEK IN
DIALOOG OVER

valorisatie

**van onderzoek
met kinderen
en jongeren**

Een aanzet tot
reflectie: hoe
kunnen we samen
meer impact
realiseren?

De centrale vragen van deze publicatie

Wat betekent valorisatie?

Hoe zorgen we voor een maximale doorwerking van onderzoek?

Welke rol hebben kinderen en jongeren in onderzoek?

1 In dialoog over valorisatie

2 Wat betekent valorisatie?

- 6 Doorwerken op diverse manieren
- 7 Met oog voor langetermijnsverandering

3 Valorisatie gebeurt voor en door kinderen en jongeren

- 8 **Een evenwicht tussen het recht op bescherming en participatie**
- 10 Minderjarigen en (ouderlijke) toestemming
- 13 De Ethische Commissie als beslisser
- 13 **Kinderen en jongeren als co-onderzoeker**
- 14 Structurele uitdagingen
- 15 Deelname aan onderzoek moet vrijblijvend zijn
- 16 Deelname mag geen negatieve impact hebben
- 16 Onderzoek heeft altijd limieten
- 17 **De rol van volwassenen**
- 17 De volwassene als poortwachter
- 17 De stem van professionals die met kinderen en jongeren werken
- 18 **Let op voor tokenism of schijnparticipatie**

4 Doorwerking op verschillende vlakken

- 19 **Geen valorisatie zonder kennis over valorisatie**
- 20 **Praktijk, beleid en onderzoek: anders én daarom versterkend**
- 22 **Tijd en middelen: hoe vul je ze in?**
- 24 **Op naar maximale terugkoppeling en openheid**

In Vlaanderen gebeurt er veel onderzoek naar thema's die betrekking hebben op de leefwereld en de rechten van kinderen en jongeren. Onderzoekers, beleidsmakers en praktijkwerkers zoeken naar onderbouwde inzichten om hun aanpak en handelen vorm te geven.

Maar hoe kunnen we nog meer tot gezamenlijke inzichten en acties komen om belangrijke maatschappelijke vraagstukken aan te pakken? Het is belangrijk om doeltreffende manieren te vinden om kennis en kunde te verruimen. Kennisdeling en valorisatie van onderzoek staat namelijk garant voor een groeiende samenleving.

Het is een uitdaging in twee richtingen: hoe deel je kennis die voortkomt uit onderzoek, maar ook: hoe neem je de kennis op die elders ontstaat?

Kortom: hoe kunnen praktijk, beleid en onderzoek elkaar meer versterken?

Het Departement Cultuur, Jeugd en Media, het Kenniscentrum Kinderrechten en het Jeugdonderzoekplatform organiseerden een inspiratiedag op 25 november 2022 voor onderzoekers, praktijkwerkers en beleidsmakers en gingen in dialoog rond deze belangrijke uitdagingen:

⚡ **Kennis circuleert nog te weinig tussen onderzoek, beleid en praktijk.** Dit kan leiden tot overbevraging van bepaalde doelgroepen. Wanneer respondenten geen of weinig terugkoppeling krijgen over de resultaten, geen of weinig zicht hebben op wat er met de resultaten is gebeurd of het gevoel hebben dat er weinig verandering in het algemeen is vanuit de inzichten uit onderzoek, kan er lagere bereidheid zijn tot deelname aan toekomstig onderzoek. Dit zorgt voor een lagere kwaliteit van verzamelde gegevens. Kortom: zowel beleid, praktijk, onderzoek als kinderen en jongeren zélf hebben er belang bij dat kennis gedeeld en gevaloriseerd wordt.

⚡ **Kennis is onvoldoende toepassingsgericht.** Er is nog een grote kloof tussen informatie hebben (weten) en met de informatie aan de slag kunnen gaan in je dagelijks werken (doen).

⚡ **Valorisatie gebeurt te vaak enkel op het einde van een onderzoek in plaats van doorheen een onderzoeksproces.** Daardoor blijft het beperkt tot het communiceren over kennis en onderzoeksresultaten.

Het resultaat van deze dag is dit document waarin de betekenis van valorisatie, de rol van kinderen en jongeren hierbij en de kansen en uitdagingen van valorisatie van onderzoek met kinderen en jongeren wordt belicht.

2

Wat betekent valorisatie?

Er bestaan verschillende definities van valorisatie. Eerder dan een vaststaande definitie voor te stellen, vinden we het belangrijk aan te moedigen om steeds op zoek te gaan naar de betekenis van valorisatie voor alle betrokkenen en de finale doelgroep in jouw onderzoek of project.

Valorisatie omvat volgens de onderzoekers, beleidsmakers en praktijkwerkers op de inspiratiedag de volgende kernelementen:

- ⚡ Het is een proces.
- ⚡ Het gaat over het doorwerken van kennis op verschillende niveaus.
- ⚡ Het kan op heel uiteenlopende manieren gebeuren, gaande van een publicatie tot een vorming of een beleidsadvies.
- ⚡ Het gaat over onderzoek bruikbaar maken.

Het **doel** van valorisatie is altijd het creëren van **maatschappelijke meerwaarde** en **impact**.

Waar je de maatschappij inzet om tot onderzoeksbevindingen te komen, zal je op een bepaald moment onderzoek ook “teruggeven” aan de maatschappij.

Valorisatie moet als doel hebben om de resultaten, de geleerde lessen, de aanpak en gecreëerde dynamieken te laten doorstromen in praktijk, beleid en onderzoek. Het is meer dan louter een publicatie schrijven over de onderzoeksresultaten. Naast de resultaten wordt er ook nagedacht over wat je wil veranderen en bereiken in de maatschappij. Dit vraagt een goede afstemming met het doelpubliek dat je wil bereiken.

“

Het valoriseren van jeugd- en kinderrechtenonderzoek betekent een denk- en reflectieproces aangaan. Er zou steeds een duidelijke uitkomst moeten zijn, maar met ruimte voor trial en error. Dit vraagt omkadering, tijd en ruimte van de betrokkenen.

REFLECTIEVRAAG

Hoe zorg je ervoor dat kennis doorstroomt en doorwerkt?

Een case vanuit de Vlaamse overheid

Een onderzoek met kinderen en jongeren kan maar meerwaarde creëren in de mate dat het op verschillende vlakken verder doorwerkt.

Het Departement Omgeving van de Vlaamse Overheid inspireert. Zij gaan na hoe onderzoeken die zij zelf uitvoeren of uitbesteden, verder doorwerken. Hiervoor bepalen ze hun positie op een continuüm tussen alles wat ze zelf kunnen controleren tot wat ze slechts heel beperkt kunnen beïnvloeden.

Het verschil in invloedssfeer is belangrijk: je kan bijvoorbeeld controleren of rapporten duidelijk en leesbaar zijn en of er initiatieven voor verspreiding zijn georganiseerd, maar al heel wat minder of onderzoeksresultaten ook in overweging genomen worden in beleidsbeslissingen. Effectieve veranderingen in de samenleving zijn dan de stap waar je zelf nog het minste invloed op hebt.

Op basis van deze invloedssfeer zijn er verschillende doorwerkingspaden. Het Departement Omgeving onderscheidt er zeven.

- 1 **Directe doorwerking naar beleid**

- 2 **Indirecte doorwerking naar beleid**

- 3 **Doorwerking via partners**

- 4 **Doorwerking via het brede publiek**

- 5 **Wetenschappelijke doorwerking**

- 6 **Economische doorwerking**

- 7 **Interne doorwerking**

Deze zeven paden kunnen je inspireren om na te denken over de verschillende manieren waarop je vanuit onderzoek meerwaarde kan creëren¹.

¹ Helena Bieseman, Annick Gommers en Luc Wittebolle. Monitoring en evaluatie van de doorwerking van omgevingsonderzoek, Vlaams Tijdschrift voor Overheidsmanagement, 2023, nr. 1, pp. 35-46. Volledig rapport: <https://omgeving.vlaanderen.be/nl/monitoring-en-evaluatie-doorwerking-onderzoek-0>

Oog voor langetermijnsverandering

Om maatschappelijke meerwaarde en impact te creëren is er nood aan onderzoek met kinderen en jongeren met oog op langetermijnsverandering in de maatschappij.

Elk onderzoek met betrekking tot kinderen en jongeren zou potentieel nuttig moeten zijn om de leefwereld van kinderen en jongeren te verbeteren. Onderzoekers hebben een cruciale rol in het geven van een platform aan kinderen en jongeren.

Dit vraagt een actieve houding, waarbij de betekenis van het onderzoek voor kinderen, jongeren, jeugdorganisaties, beleidsmakers en onderzoekers centraal staat. Er is dan oog voor kennisdelen tijdens het onderzoek én betrokkenheid bij het verspreiden van de kennis uit dat onderzoek.

In een ideaal scenario ...

- ⚡ wordt er rekening gehouden met de diverse levensomstandigheden van kinderen en jongeren.
- ⚡ zijn kinderen en jongeren zich bewust van hun recht om hun mening te delen over diverse thema's, wordt er voldoende ruimte hiervoor voorzien en wordt er ook rekening gehouden met die mening.
- ⚡ worden kinderen en jongeren benaderd als volwaardige burgers en voelen ze zich serieus genomen.
- ⚡ sluit onderzoek aan bij hun leefwereld en hun dagelijkse omgeving.
- ⚡ is er binnen onderzoek aandacht voor de rol van kinderen en jongeren van bij het bepalen van onderzoeksvragen tot aan het formuleren van aanbevelingen.
- ⚡ wordt er op structurele en regelmatige basis een vinger aan de pols gehouden bij kinderen en jongeren.
- ⚡ is het concept 'onderzoek' gekend bij kinderen en jongeren.
- ⚡ geldt dit alles voor alle kinderen en jongeren.

REFLECTIEVRAAG

Welke stappen moet je ondernemen om tot een ideaal scenario te komen?

Een evenwicht tussen het recht op bescherming en participatie

Wanneer je kinderen en jongeren een rol wil geven in onderzoek, kom je terecht op het **spanningsveld tussen het recht op bescherming en het recht op participatie**. Pleysier et al. (2019, p. 328-329) omschrijven dit als volgt:

De opkomst van de kinderrechtenbeweging maar ook de groei van het wetenschappelijke onderzoek naar de kindertijd en jeugd ('childhood studies') heeft een eerder traditionele benadering waarin kinderen als 'becoming'* worden gezien, en 'in het belang van het kind' moeten worden beschermd, op de helling geplaatst. Veel meer dan voorheen worden kinderen nu gezien als sociale en competente wezens, 'beings', en wordt de stem en mening van kinderen en jongeren gehoord (Powell et al., 2012: 9; Graham et al., 2015; Coyne, 2010). In dit perspectief zijn kinderen capabele actoren die in staat zijn om zich te informeren, en geïnformeerd te beslissen of ze al dan niet wensen deel te nemen aan wetenschappelijk onderzoek (Lundy & McEvoy, 2012). Artikelen 12 en 13 van het Kinderrechtenverdrag stellen dat kinderen het recht hebben om te participeren in de samenleving, vrij zijn om hun mening te uiten en in de mogelijkheid moeten worden gesteld om dat te doen. Naar die mening moet worden gevraagd en geluisterd. En om zich een mening te vormen mogen (en moeten) kinderen zich (kunnen) informeren."

In de praktijk zien we dat de wetgever en ethische commissies van onderzoeksinstellingen maatregelen nemen om te zorgen dat kinderen, jongeren en hun ouders* voldoende geïnformeerd worden over hun rechten. Soms zijn de maatregelen echter zo streng dat de stem van (specifieke groepen van) kinderen en jongeren onvoldoende gehoord wordt.

De focus op het recht op bescherming is ten dele paternalistisch: vanuit een klassiek kindbeeld worden kinderen en jongeren soms onderschat.

② Pleysier, S., Herbots, K., & Molenberghs, S. (2019). *Het recht op participatie vs. bescherming: ethische kwesties in onderzoek bij kinderen en jongeren*. In: Tijdschrift voor Jeugd en Kinderrechten (Issue 4). De Boeck & Larquier, p. 328-329

* Of in andere woorden: een volwassene in wording

* Het woord ouders kan doorheen deze tekst ook naar voogden of andere opvoedingsverantwoordelijken verwijzen.

Minderjarigen en (ouderlijke) toestemming

Moeten kinderen en jongeren zelf kunnen beslissen of ze deelnemen aan onderzoek, waarbij ouders enkel geïnformeerd worden?

Dit is een belangrijk ethisch vraagstuk. Er is een onderscheid tussen het kunnen deelnemen aan onderzoek (bv. de vragen begrijpen) en echt geïnformeerde toestemming kunnen geven (nl. echt begrijpen waarmee je instemt). Het is dus niet omdat kinderen en jongeren een formulier tekenen dat ze écht geïnformeerde toestemming kunnen geven, zelfs als we zeker zijn dat de informatie over het onderzoek in begrijpelijke taal aangeboden wordt.

Grote vraagstukken hierbij zijn:

- Vanaf welke leeftijd zijn kinderen en jongeren in staat om aan de hand van geïnformeerde toestemming volledig zelf te oordelen of ze willen deelnemen aan het onderzoek en of het 'schadelijk' is voor hen? Welke elementen neem je in rekening bij de beoordeling van het inschattingvermogen van het kind of de jongere? Heeft dit te maken met de context of het thema van het onderzoek? Vanaf welke leeftijd is er nog (actieve of passieve) toestemming van de ouders of voogden nodig? Wat betekent deze leeftijdsgrens voor ouderlijke toestemming? Mogen we kinderen of jongeren vanaf een bepaalde leeftijd bevragen zonder dat hun ouders daar volledig van op de hoogte zijn? Hoe kunnen ouders dan hun ouderlijk gezag en ouderlijke verantwoordelijkheden nog uitoefenen?
- Wat met hele jonge kinderen en met kinderen die (nog) geen geïnformeerde toestemming kunnen geven? Welke maatregelen op maat kunnen worden genomen?

Wat denken jongeren zelf over het geven van toestemming voor deelname aan onderzoek? 136 jongeren gaven hun antwoord via de Waddist-app* in november 2022.

* <https://ambrassade.be/nl/kennis/artikel/wat-is-waddist>

Wanneer vind jij dat jouw ouder(s)/voogd(en) toestemming moeten geven als je meedoet aan een onderzoek over jongeren?

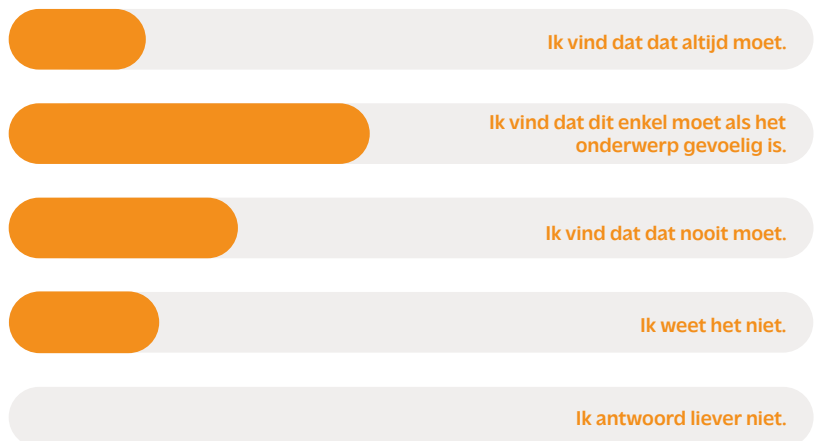
13%

45%

25%

17%

0%

Het spanningsveld tussen het recht op participatie en het recht op bescherming betekent niet dat participatie en bescherming zomaar tegengesteld zijn.

Het laten participeren van kinderen en jongeren kan net een manier zijn om ze te beschermen. Participeren houdt in dat kinderen en jongeren vanuit hun leefwereld verwoorden wat ze denken en wat hun noden zijn. Wanneer we via onderzoek meer te weten komen over de noden van bepaalde groepen kinderen en jongeren, dan kunnen we beleid en praktijk daar ook beter op afstemmen. **Vanuit een kinderrechtenkader hebben minderjarigen het recht om zich uit te spreken over alles wat hen aanbelangt en moeten ze zich dus kunnen uitspreken over het onderwerp en de aanpak van het onderzoek waarin ze betrokken zijn. Bescherming van kinderen en jongeren is hierbij een terechte bekommernis.**

- ⚡ Je kan ervoor kiezen om kinderen en jongeren in een maatschappelijk kwetsbare situatie (bv. minderjarige vluchtelingen) niet te laten deelnemen en hen zo te beschermen. Maar op die manier maak je participatie en het laten horen van hun stem onmogelijk. Het kan dus zijn dat ze net minder beschermd worden omdat ze niet gehoord worden.

- ⚡ Het anonimiseren van gegevens en de data is ook een manier om kinderen en jongeren te beschermen. Onderzoekers moeten verzekeren dat kinderen en jongeren niet (on)rechtstreeks identificeerbaar zijn in onderzoek.

- ⚡ Bescherming betekent ook dat kinderen en jongeren niet achterblijven met vragen na onderzoek over een gevoelig thema. Onderzoekers denken best goed na over de impact van het bevragen van gevoelige thema's op kinderen en jongeren. Hen informeren over waar ze terecht kunnen met vragen of zorgen is hierbij van essentieel belang.

Gebruik maken van actieve toestemming van ouders in onderzoek bij kinderen en jongeren heeft verschillende implicaties.

Voorbeelden uit de praktijk tonen aan dat er een grote **daling is in de deelnamecijfers als ouders actief toestemming moeten geven** tegenover wanneer ouders enkel moeten reageren als ze niet willen dat hun kind deelneemt (passieve toestemming). Bovendien vallen bepaalde groepen kinderen en jongeren vaker uit de boot als ouders actief toestemming moeten geven, bv. leerlingen in scholen van het Buitengewoon Onderwijs, leerlingen uit het BSO of TSO of kinderen en jongeren wiens ouders niet zo goed Nederlands spreken.

Hierdoor kunnen ze net schade oplopen door niet te mogen participeren aan het onderzoek, zowel op individueel niveau (bv. zich uitgesloten of gestigmatiseerd voelen) als op groepsniveau (bv. kinderen en jongeren met een beperking die als specifieke groep onderbelicht blijven). Dit staat tegenover het achterliggende idee van het principe van een actieve toestemming van ouders als voorwaarde voor deelname aan onderzoek: kinderen en jongeren beschermen.

Door **beschermende reflexen worden bepaalde doelgroepen uit het oog verloren**: kinderen en jongeren in kwetsbare posities worden op die manier meer uitgesloten, wat bestaande uitsluitingsmechanismen versterkt. Als men er altijd van uitgaat dat (beide) ouders actief moeten instemmen, wordt onderzoek bij kinderen en jongeren met een combinatie van kwetsbaarheden (bv. kansarmoede, taalbarrière, migratie-achtergrond of handicap) heel moeilijk. **Het benadrukken van het 'recht op bescherming' bij onderzoek gaat dus soms ten nadele van het 'recht op participatie' van (groepen van) kinderen en jongeren.**

Hoe vermijden we dat we werken met een illusie van geïnformeerde toestemming?

Er zijn verschillende uitdagingen in het onderzoek bij kinderen en jongeren, die maken dat men het **risico loopt te werken met 'een illusie van geïnformeerde toestemming'**. Deze illusie kan verschillende vormen aannemen. Je kan je bijvoorbeeld de vraag stellen of het ethisch verantwoord is om te verwachten dat ouders een signaal geven als ze niet willen dat hun kind meedoet. Informatiedocumenten zijn paginalang en moeilijk te verstaan. Begrijpen alle ouders echt dat ze actie moeten ondernemen als ze niet willen dat hun kind deelneemt? Het risico bestaat dat er dan niemand écht toestemming heeft gegeven.

Het geven van een geïnformeerde toestemming via een handtekening op een juridisch, lang en complex document is op zich een heel erg witte middenklassepraktijk. Bij sommige ouders is er (logischerwijs) weerstand om 'contracten' te tekenen die men niet helemaal begrijpt. Om diverse kinderen, jongeren en ouders te bereiken, moet je die 'contractualisering' wat durven loslaten en **er vooral voor zorgen dat iedereen begrijpt wat deelname aan onderzoek betekent en wat hun rechten zijn**.

Naast ouders en kinderen of jongeren moeten eventuele andere betrokken personen, zoals leerkrachten in scholen of begeleiders in jeugdorganisaties begrijpen hoe de procedure in elkaar zit omdat zij vaak kinderen en jongeren informeren en voorbereiden op het onderzoek.

De Ethische Commissie als beslisser

In de praktijk zien we dat het recht op bescherming vaak primeert op het recht op participatie. Commissies en ethische codes maken het onderzoek naar kinderen en jongeren dan ook niet noodzakelijk 'ethischer' omdat het recht op bescherming zo centraal staat. Sterker nog, het doel van de aanvraag bij een orgaan dat ethische toestemming moet geven voor een onderzoek met kinderen en jongeren is om onderzoekers aan te sporen na te denken over ethische issues, maar even vaak gebeurt het dat men het onderzoeksopzet aanpast om voor een voorstel (gemakkelijker) toestemming van de ethische commissie te krijgen. Dit gaat volledig in tegen de geest van dergelijke instanties en organen, namelijk dat ze moeten aansporen om na te denken over onderzoeksethiek.

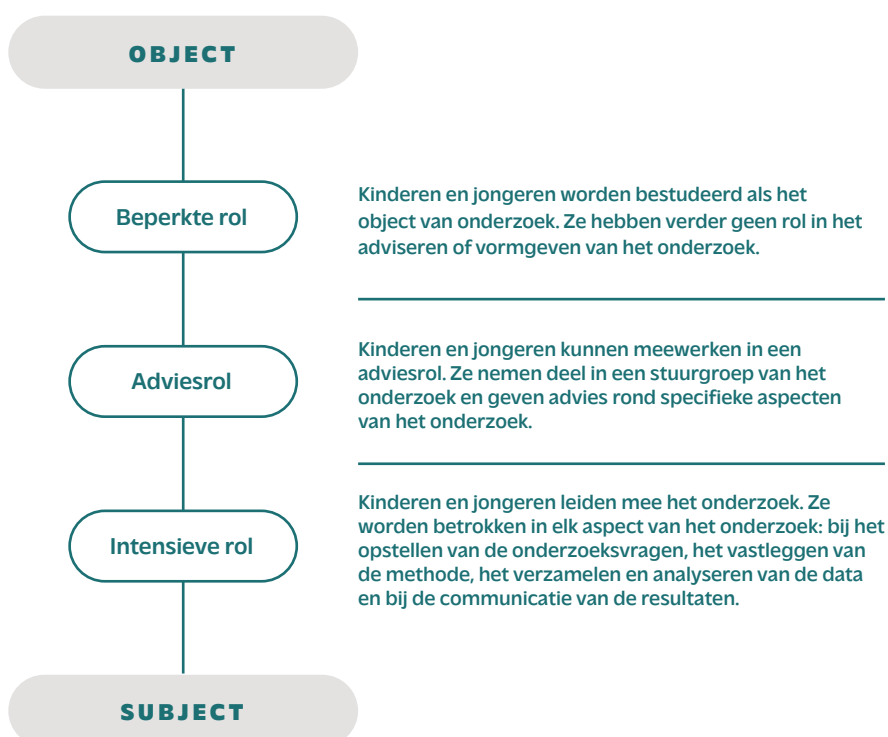

Maakt een aanvraag bij de Ethische Commissie het onderzoek naar kinderen en jongeren vanuit een kinderrechtelijk perspectief wel altijd ethischer?

— Prof. Dr.
Stefaan Pleysier

Kinderen en jongeren als co-onderzoeker

Het betrekken van kinderen en jongeren als co-onderzoeker kan je plaatsen op een continuüm: het kan in beperkte mate tot heel intensief en verregaand. Zo kunnen kinderen en jongeren het vertrekpunt van het onderzoek zijn. Zij kunnen mee oordelen wat een relevante onderzoeksvraag is en of deze aansluit bij hun leefwereld. Door hen te betrekken als gelijke actoren in het onderzoeksproces stappen we weg van kinderen en jongeren als object of te bestuderen onderwerp.

REFLECTIEVRAGEN

Wat is de rol van de onderzoeker in onderzoek met kinderen en jongeren als co-onderzoeker?

Hoe benader je als onderzoeker kinderen en jongeren? Hoe geef je de samenwerking vorm?

Hoe zorg je voor zowel participatie als bescherming?

Structurele uitdagingen

Onderzoek met kinderen en jongeren als co-onderzoeker botst in de praktijk vaak op structuren die niet volledig aangepast zijn. Je mag bijvoorbeeld pas contact opnemen met deelnemers als je toestemming hebt van de ethische commissie en het onderzoeksonderwerp al bepaald is. Dit terwijl een kind- of jongerenadviesgroep idealiter al wordt betrokken bij het opzetten van de onderzoeksvragen. Een tweede drempel zijn de financieringsstructuren die weinig ruimte laten om participatief onderzoek te voeren: je krijgt pas financiering als er een onderzoeksvoorstel op tafel ligt. Dit is beperkend voor het participatieve karakter van het onderzoek.

Als kinderen en jongeren worden betrokken als co-onderzoeker, gebeurt dat meestal aan de hand van hoe volwassenen denken dat onderzoek moet worden vormgegeven. We moeten voldoende stilstaan bij de vraag: hoe kunnen we een kind of jongere het gevoel geven echt onderzoek te hebben gedaan, eerder dan opdrachten van volwassenen te hebben uitgevoerd? Er moet nagegaan worden over hoe kinderen en jongeren zelf 'onderzoek' doen vanuit hun beleving om dit vervolgens te capteren in de onderzoeksmethode.

Wat denken kinderen en jongeren zelf over hun rol

in het onderzoek? 294 jongeren gaven hun antwoord via de Waddist-App* in november 2022. De meerderheid van de jongeren staat positief tegenover een intensieve rol voor jongeren in onderzoek.

* <https://ambrassade.be/nl/kennis/artikel/wat-is-waddist>

In welke mate ga je akkoord met volgende stelling: onderzoek naar jongeren is pas goed als jongeren mee mogen beslissen bij elke stap.

19%

52%

25%

3%

15%

0%

Deelname aan onderzoek moet vrijblijvend zijn

Het moet **duidelijk zijn voor kinderen en jongeren** dat zij echt zelf mogen beslissen om deel te nemen en niet moeten meedoen. Deelname aan onderzoek is vrijblijvend. Ze moeten op elk moment kunnen beslissen om te stoppen.

Ook de context kan een impact hebben op vrije deelname van kinderen en jongeren. Zo creëert een interview of vragenlijst in de school of leefgroep onbewust druk op kinderen en jongeren om deel te nemen. Ook leerkrachten en begeleiders vinden het vaak moeilijk naar de onderzoeker toe als veel kinderen zouden weigeren om deel te nemen. Naast volwassenen kunnen ook leeftijdsgenoten (onbewust) druk uitoefenen om wel of niet mee te doen.

Deelname mag geen negatieve impact hebben

Kinderen en jongeren mogen ook **geen nadeel ondervinden van wel of niet meedoen** aan een onderzoek.

Kinderen en jongeren die niet mogen deelnemen aan onderzoek doordat hun ouders geen toestemming gegeven hebben, begrijpen vaak niet waarom ze als één van de enigen niet mogen deelnemen terwijl ze dat wel zelf willen. Ze voelen zich uitgesloten. Er kan ook een bepaald stigma verbonden zijn aan het niet mogen deelnemen.

Naast kinderen en jongeren die niet mogen deelnemen, zijn er ook kinderen en jongeren die zelf niet willen deelnemen aan onderzoek. In beide gevallen mogen er geen straffen of negatieve gevolgen verbonden zijn aan het niet kunnen of willen participeren, bv. extra schooltaken.

REFLECTIEVRAAG

Wat is de impact van deelname of niet-deelname aan onderzoek?

Onderzoek heeft altijd limieten

Hou er altijd rekening mee dat participatie mogelijk enkel een specifieke groep van kinderen en jongeren bereikt. **Net zoals er selectieve uitval is in onderzoek, is er selectieve deelname en uitval in adviesgroepen en participatief onderzoek.** Kinderen en jongeren die willen deelnemen aan adviesgroepen zijn vaak talig en mondig of komen uit een specifiek sociaal milieu.

Creatieve onderzoeksmethoden, die verder gaan dan klassieke vormen van participatie, kunnen een hulpmiddel zijn om diverse stemmen aan bod te laten komen. Tegelijk kan een onderzoek nooit voldoende methoden bevatten om echt iedereen te bereiken.

De volwassene als poortwachter

Volwassenen zijn vaak poortwachters voor deelname aan onderzoek. Ze treden op als tussenpersoon tussen de onderzoeker en het kind of de jongere. Het gaat dan bijvoorbeeld over ouders, maar ook over leerkrachten of directieleden op school die op een onderzoek intekenen. Ook in leefgroepen kunnen begeleiders over een deelname aan onderzoek beslissen. Het feit dat volwassenen poortwachters zijn, heeft voordelen maar ook nadelen.

Leerkrachten of jeugdwerkers kunnen bijvoorbeeld helpen om de deelnemende kinderen, jongeren en hun ouders in begrijpbare taal te informeren over het onderzoek. Zij kennen de kinderen, jongeren en hun ouders goed en weten op welke manier de boodschap kan worden overgebracht. Als het gaat over kinderen en jongeren in een kwetsbare situatie kunnen zij de onderzoeker ook helpen om in te schatten wat een jongere (emotioneel, cognitief ...) aankan.

Anderzijds kunnen volwassenen kinderen en jongeren ook onderschatten. **Ook maatschappelijk leeft er nog steeds een sterke beschermings-reflex.** In onderzoek met vragenlijsten met verschillende moeilijkheids-niveaus kiezen de leerkrachten in het Buitengewoon Secundair Onderwijs (BuSO) vaak standaard de vragenlijst met het laagste niveau en schatten zo misschien te snel in dat kinderen en jongeren in hun klas dit niet kunnen. Het idee van maturiteit, of het gebrek eraan, wordt soms ook gebruikt om kinderen en jongeren met een handicap uit te sluiten, terwijl zij net maturiteit hebben in het kader van het leven met een ziekte of handicap.

De stem van professionals die met kinderen en jongeren werken

Participatie is meer dan enkel met kinderen en jongeren zelf spreken. Ook spreken met andere actoren die hen goed kennen kan een vorm van participatie zijn. Het heeft dus geen zin om krampachtig te proberen om kinderen en jongeren te laten deelnemen aan alle stappen van onderzoek. Het is net zinvol om samen met kinderen en jongeren te bekijken over welke stappen ze mee willen of kunnen beslissen.

Het is belangrijk om de volwassenen die kinderen en jongeren omkaderen ook te laten participeren. Zij kunnen informatie bieden die niet beschikbaar is bij (de adviesgroep van) kinderen en jongeren. Professionelen hebben namelijk al een traject met hen afgelegd. Zij hebben andere reflecties over de structurele factoren die een rol spelen in de kansen van kinderen en jongeren. Zij kunnen nadien de resultaten van het onderzoek mee valoriseren en helpen doelstellingen te verwezenlijken.

Let op voor tokenism of schijnparticipatie

De deelname van kinderen en jongeren aan onderzoek of beleid mag geen vakje worden dat onderzoekers of beleidsmakers moeten afvinken. Het gaat over meer dan een kind of jongere een plaats geven in een vergadering: kinderen en jongeren moeten een rol krijgen. **Of er écht gesproken kan worden over participatie hangt dus af van hoe die participatie exact wordt vormgegeven.** Het is problematischer om te zeggen dat je een participatief (onderzoeks)traject deed, terwijl je een heel enge visie op participatie hanteerde, dan om duidelijk te maken dat een (onderzoeks)traject niet (in alle stappen) participatief was en er bepaalde keuzes door volwassenen werden gemaakt.

Participatie wordt vaak 'opgelegd' aan de minderjarigen vanuit een methode opgesteld door volwassenen. Een typisch voorbeeld zijn minderjarigen die mee in gemeentelijke adviesgroepen zitten, maar niets durven zeggen, terwijl dit wel aanzien wordt als een vorm van beleidsparticipatie. De 'adviesgroep' kan een heel volwassen insteek hebben: bv. jongeren mogen een logo ontwerpen voor de adviesgroep in het idee dat dat eigenaarschap creëert, maar mogelijk is dat ook al iets 'volwassen' dat niet aansluit bij de leefwereld van kinderen en jongeren.

REFLECTIEVRAGEN

Wat kan onderzoeksparticipatie van een kind jonger dan 12 inhouden?

Wanneer is een jonge deelnemer voldoende betrokken in participatief onderzoek?

Hoe kunnen we ervoor zorgen dat onderzoek een invloed heeft op complexe maatschappelijke vraagstukken? Dit is meer dan het louter doorstromen van kennis, maar vraagt een actieve doorwerking. Het hoeft geen lineair gegeven te zijn waarbij onderzoek steeds eerst aan zet is. Het kan ook omgekeerd: een doorwerking vanuit praktijk of beleid richting onderzoek. Wat is er nodig om dit te realiseren? We staan stil bij een aantal bouwstenen gericht aan onderzoek, beleid en praktijk.

Geen valorisatie zonder kennis over valorisatie

Valorisatie van onderzoek wordt meer en meer belicht. Hoewel je als onderzoeker, beleidsmaker of praktijkwerker misschien al ervaring kan hebben hierrond, blijft het een uitdaging om te weten hoe je exact aan valorisatie doet. Er is een waaier aan mogelijkheden. Net daarom is het ook belangrijk dat we kennis delen over de manier waarop valorisatie kan worden aangepakt. Zo wordt er niet alleen gefocust op de onderzoeksresultaten, maar ook op de verschillende wegen die worden ingezet om tot impact te komen en de doorwerking van het onderzoek te versterken.

AANBEVELINGEN

ONDERZOEK

Geef **onderzoekers** vaardigheden om meer betekenisvolle valorisatiepaden te kiezen:

Welke opties zijn er allemaal?

Welk valorisatiepad past best bij de doelgroep van het onderzoek?

Hoe betrek je stakeholders doorheen onderzoek?

Hoe pik je als onderzoeker praktijkvragen op?

PRAKTIJK

Reik **praktijkwerkers** basisvaardigheden om ...

goede onderzoeksvragen op te stellen.

onderzoeksmogelijkheden af te wegen.

meer vertrouwd te geraken met de taal van onderzoek.

hun onderzoekende houding aan te scherpen.

Het is een valkuil om te blijven hangen in hetgeen je al kent. Ga op zoek buiten het gekende en wissel uit.

En als er tot slot ook nog een luik met goede valorisatievoorbeelden kan verspreid worden, is het helemaal top.

Valorisatie kan het best tot stand komen door samenwerking tussen onderzoek, beleid en praktijk. Enkel samen kan verandering in het werkveld tot stand komen. Van bij het begin zou onderzoek gedragen moeten zijn door alle betrokken doelgroepen. Gedragenheid hangt samen met een duidelijk doel en nut en met inzicht in de bruikbaarheid voor de dagelijkse werkpraktijk.

Praktijkgebonden onderzoek

De term 'praktijkgericht onderzoek' suggereert een startpunt vanuit onderzoek en een eindpunt naar de praktijk. Valorisatie is succesvol wanneer de praktijk niet aan zijn lot wordt overgelaten. **We werken toe naar praktijkgebonden onderzoek wanneer er evenveel waarde wordt gehecht aan praktijkkennis, ervaringskennis en wetenschappelijke kennis.**

Dit werpt volgende vragen op:

- ⚡ Hoe benaderen onderzoekers de ervaringen vanuit praktijk?
- ⚡ Hoe kunnen onderzoekers van "praktijkgericht" naar "praktijkgebonden" onderzoek schakelen?
- ⚡ Hoe kan onderzoek noden en ervaringen vanuit praktijk beter begrijpen en er ook op inspelen vanuit nieuwe onderzoeksvoorstellen?
- ⚡ Hoe kunnen onderzoekers leren van inspirerende werkvormen uit de praktijk om kinderen en jongeren te betrekken?
- ⚡ Wanneer is onderzoek succesvol gevaloriseerd in de praktijk?

Praktijkwerkers nemen vaak zelf al een onderzoekende houding aan. Binnen het jeugdwerk kan je bijvoorbeeld bepaalde trends sneller detecteren door gericht regelmatig een kleine groep kinderen en jongeren te bevragen. Wat geobserveerd wordt in de praktijk, kan zo ook mee doorstromen in beleidsaanbevelingen. Continue monitoring is heel erg zinvol, zowel voor praktijk als voor beleid. Als de doelgroepen voor wie de aanbevelingen bedoeld zijn ook mee kunnen nadenken over de resultaten, werkt dit versterkend.

Om echt impact te maken is 'praktijkgericht' niet genoeg. Het moet 'praktijkgebonden' zijn. Dat betekent dat je de praktijk in alle fasen van je onderzoek meeneemt.

- Margo Brouns (Lector Versterking Impact Praktijkgericht Onderzoek bij Fontys Hogescholen.)

AANBEVELINGEN

ONDERZOEK, PRAKTIJK EN BELEID

Wissel maximaal uit.

Praktijk, beleid en onderzoek hebben vaak een andere finaliteit. Leer elkaars noden kennen, omarm de verschillen en zoek de potentiële kruisbestuiving.

Connecteer onderzoekers, beleidsmakers en praktijkwerkers. Een consortium met verschillende spelers maakt projecten inhoudelijk rijker.

Ga gluren bij de burens: kijk ook buiten je eigen sector, er bestaat al veel. Bekijk wie waar al mee bezig is en wat je daarvan kan leren.

Blijf collega's prikkelen, draag het belang van uitwisseling verder uit.

Kunnen samenwerken vraagt specifieke competenties. Zet in op deze competentieontwikkeling.

ONDERZOEK

Klop als onderzoeker aan bij beleidsmakers. Zij kunnen een 'compagnon de route' zijn. Durf als onderzoeker beleid ook écht uit te dagen. Wees niet te braaf.

Wissel uit met andere onderzoekers en vorm een gezamenlijk standpunt richting beleid.

Gebruik bestaande netwerken om uit te wisselen, zoals bijvoorbeeld de Netwerkgroep Jeugdonderzoek of het Netwerk Jeugdvriendelijk.

Durf inzetten op cocreatief en participatief actieonderzoek om zaken uit te proberen en te ontwikkelen.

BELEID

Werk aan een samenwerkingscultuur. Creëer de juiste condities (budget, regelgeving ...) voor samenwerkingen binnen projecten en betrek zo praktijk en onderzoek bij beleid.

Werk als beleidsmaker aan je netwerk binnen en buiten de organisatie. Ga op zoek naar mensen die met onderzoek bezig zijn of in de praktijk staan.

PRAKTIJK

Zet onderzoek in vanaf het begin van het project, niet enkel voor het meten van de impact of de evaluatie nadien.

De vragen die leven in de praktijk zouden de basis kunnen vormen voor wetenschappelijk onderzoek. Initiatief is goud waard.

Als werkveld moet je durven en kunnen vragen naar onderzoek. Leg (onderzoeks)vragen voor aan onderzoekers.

Zet in op (bestaande) platformen en netwerken die ontmoeting mogelijk maken.

Zorg ervoor dat onderzoekers zich niet beperken tot de typische kind- en jeugdthema's, zoals vrije tijd en onderwijs.

Gerichte monitoring in de eigen praktijk kan onderwerpen belichten die dan verder en diepgaander kunnen worden onderzocht.

Niet alles is aan te tonen vanuit cijfermateriaal. Praktijkvraagstukken hebben vaak een combinatie van verschillende methoden nodig. Ook hoe mensen in de praktijk zaken onderzoeken of vastnemen, kan onderzoekers inspireren. Wees als praktijkwerker ook niet te bescheiden. Je onderzoekende houding of aanpak in de praktijk heeft waarde voor onderzoek.

In een ideale wereld moeten we niet op de boer met ons onderzoek, maar haalt iedereen het uit de ladenkast en gaat er ook mee aan de slag.

— Deelnemer
inspiratiedag

Tijd en middelen: hoe vul je ze in?

In een ideale wereld kunnen praktijk en beleid onbepert de expertise en capaciteit van onderzoekers inzetten. We moeten uiteraard realistisch zijn en werken binnen de beschikbare tijd en middelen. Dit vraagt enerzijds afbakening maar vooral dat men voortbouwt op wat men al weet. Er hoeft niet altijd 'nieuw' onderzoek te gebeuren.

Wanneer er nood is aan nieuw onderzoek, is het vooral een kwestie van te focussen op verwachtingen en haalbaarheid. Wees ook realistisch in je verwachtingen: welke vragen kunnen beantwoord worden met de beschikbare tijd en middelen, en vooral ook, welke niet?

AANBEVELINGEN

BELEID

Laat ook ruimte voor langetermijndenken in onderzoek. Beleidsrelevant onderzoek wil vaak oplossingen op korte termijn, en dat is nuttig, maar er bestaan ook andere en tragere vormen van doorwerking.

Creëer ruimte om thema's voor langere termijn (meer dan 2 jaar bijvoorbeeld) op te nemen.

Budgetten voor onderzoek zijn vaak erg projectgebonden. Het budget reikt maar tot op het moment dat er een rapport moet opgeleverd worden. Voorzie ook tijd en middelen voor nazorg en valorisatie.

ONDERZOEK

Reken het valorisatie- en communicatietraject mee in de planning en ga in gesprek met de opdrachtgever over de wederzijdse verwachtingen rond dit valorisatietraject indien nodig.

Een goede terugkoppeling van onderzoeksbevindingen naar kinderen en jongeren brengt soms ook uitdagingen met zich mee. Er is vaak weinig ruimte voorzien voor de communicatie en valorisatie achteraf bij onderzoeksopdrachten (zowel qua tijd als middelen). Bouw tijd in voor valorisatie en ga hierbij op zoek naar partners om die valorisatie mee op te volgen. **Onderzoekers kunnen die vertaalslag naar beleid en praktijk niet alleen maken.**

Het is een uitdaging om het participatief aspect doorheen het hele onderzoek of beleidstraject vast te houden. Het is ook een heel tijdrovende methode. Idealiter worden er participatie-instrumenten ontwikkeld die in verschillende contexten kunnen gebruikt worden.

Op naar maximale terugkoppeling en openheid

Onderzoekers en beleidsmakers spelen een belangrijke rol in de terugkoppeling van onderzoeksresultaten en de succesvolle doorwerking van de resultaten. Dit vraagt aandacht voor een open proces, dat ruimte voorziet om de diverse valorisatiewegen samen te verkennen.

Het is belangrijk dat kinderen en jongeren die deelnemen aan onderzoek op de hoogte zijn van de uiteindelijke onderzoeksresultaten. Vaak worden resultaten teruggekoppeld naar de tussenpersonen die de onderzoekers toegang verleenden tot de bevraagde kinderen en jongeren (bv. jeugdwerkers en directieleden en leerkrachten in scholen).

Kunnen we **zomaar aannemen dat deze tussenpersonen de onderzoeksresultaten (correct) gaan communiceren naar de kinderen en jongeren die deelnamen aan onderzoek?** Of kunnen onderzoekers beter zelf terugkoppelen naar de kinderen en jongeren uit het onderzoek? Als je wetenschapscommunicatie overlaat aan niet-onderzoekers verwacht je veel vaardigheden van personen die niet noodzakelijk veel kennis hebben over onderzoek. Wanneer de terugkoppeling via de tussenpersonen gebeurt, bestaat het risico dat onderzoeksresultaten uit hun context worden gehaald.

AANBEVELINGEN

ONDERZOEK

Geef de actieve terugkoppeling naar kinderen en jongeren niet volledig uit handen. Werk samen met de tussenpersonen aan het vertalen van onderzoeksinformatie naar begrijpbare taal voor kinderen en jongeren en hun ouder(s).

BELEID

Koppel terug naar onderzoekers en betrokkenen. Laat weten met welke resultaten er aan de slag is gegaan en hoe: welke punten zijn opgepikt, wat werd er concreet mee gedaan? Niet elke aanbeveling kan worden gevolgd. Wees voldoende transparant over de manier waarop en de mate waarin aanbevelingen geïntegreerd zijn in beleidsprocessen.

Sta open voor input, voor inhoudelijk debat, en voorzie ook ruimte om bij te sturen. Natuurlijk kan de hele koers niet altijd zomaar veranderd worden, maar durf wel bij te sturen op basis van bevindingen uit onderzoek en praktijk. **Reflectief beleid moet durven van richting te veranderen.** Beleidsaanbevelingen uit onderzoek moeten op zijn minst in overweging genomen worden.

Let op voor 'cherrypicking' van onderzoeksresultaten. Het risico bestaat om alleen voort te bouwen op resultaten en aanbevelingen die het beleid goed uitkomen, en om meer kritische zaken of elementen die niet stroken met de voorziene plannen te negeren.

Toegankelijkheid en verspreiding

Er zou meer aandacht moeten zijn voor de positieve verschillen, hoe klein dan ook, die onderzoek maakte voor beleid, politiek, een organisatie of een kind of een jongere.

De cijfers zijn droog, maar de letters brengen er kleur in. Met mensen praten brengt context."

— Tim Van Gool
(gemeente Puurs-Sint-Amands)

Als je aan valorisatie doet, werk je aan een vertaalslag. Je zorgt dat kennis gebruikt kan worden buiten de context waarin het ontwikkeld werd. Herkenbaarheid en het begrijpen van de onderzoeksresultaten is daarbij niet enkel voor professionals of volwassenen van belang, maar ook voor kinderen en jongeren.

Een onderzoek is toegankelijk wanneer het eenvoudig raadpleegbaar is en afgestemd is op de doelgroep naar vorm, taal en opzet. Dit vraagt aandacht voor communicatie(kanalen). Er kan gedacht worden aan centrale plaatsen en databanken om alle onderzoeksresultaten gemakkelijk terug te vinden. Of eerder actief verspreiden van flyers met onderzoeksresultaten of mondelinge communicatie op verschillende werkgroepen.

AANBEVELINGEN

ONDERZOEK

Onderzoek gaat verloren als het niet op gepaste manier naar buiten wordt gebracht. Daarbij dient onderzoek afgestemd te worden met ander onderzoek en tussen kennisinstellingen. Valorisatie is iets wat je op voorhand bevraagt bij relevante stakeholders én daarenboven een continue reflex is. Het is niet iets wat je enkel op het einde doet.

Zet verder in op open en ruime toegankelijkheid van onderzoek, niet alleen puur wetenschappelijk maar ook in de praktijk. Ook toegankelijkheid van goede praktijken is hierbij belangrijk.

Je kan praktijkwerkers voorzien van een handleiding of werkvormen zodat ze hun eigen werking kunnen onderzoeken. Als onderzoeker hoef je niet altijd zelf het onderzoek uit te voeren.

Stem de verwachtingen goed af. Zit beleid of praktijk op dit onderzoek te wachten? Wat willen ze leren? Hoe willen ze kunnen handelen? Hoe willen ze ondersteund worden?

Studiedagen, inspiratiegidsen, tools, workshops en belevingsdagen. Door de veelheid is het moeilijk om professionelen die werken met kinderen en jongeren te blijven enthousiasmeren. Er is onderzoeksmoeheid.

OVER DEZE PUBLICATIE

Deze publicatie brengt verschillende inzichten, kansen, uitdagingen en vragen bijeen over valorisatie van onderzoek met kinderen en jongeren. Het doel is om aan te zetten tot reflectie en vooral samen op zoek te blijven gaan naar manieren om impact te creëren voor kinderen en jongeren vanuit diverse kennisvormen. We moedigen elke onderzoeker, praktijkwerker en beleidsmaker in Vlaanderen aan om stil te staan bij volgende vragen:

- ⚡ Wat betekent valorisatie in jouw dagelijkse werkcontext?
- ⚡ Welke rol geef jij aan kinderen en jongeren?
- ⚡ Hoe zorg je mee voor een maximale doorwerking van onderzoek?
- ⚡ Welke stappen wil jij zetten?

Een uitgave van het Departement Cultuur, Jeugd en Media, het Kenniscentrum Kinderrechten (KeKi) en het Jeugdonderzoeksplatform (JOP)

Werken mee aan dit document
Eva Van Passel voor DCJM
Ellen Van Vooren en Silke Wittoeck voor KeKi
Susan Lagaert, Emma Hadermann en Stefaan Pleysier voor JOP

Met dank aan alle sprekers en deelnemers van de inspiratiedag (25 november 2022)

DEPARTEMENT
CULTUUR, JEUGD & MEDIA

